

KISFALUDY SÁNDOR

ÉLETTREGÉNYE

BUDAPEST

BARABÁS TIBOR

NAPÓLEON FOGLYA

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ

Csak Nizzában érzi a költő a megváltozott vidék szelidebb hangulatát. Zord csúcsok, meredek és kopár hegyoldalak után kitért a völgy, a láthatár. A hegytetőn a nizzai fellegvár ismét a sümegi vár omladékaira emlékezteti, aztán alatta a hegyoldalokon a virágzó szőlők és gyümölcsfák valószínűleg édenkertként tűnnek elébe. Az olajfák élénk zöldje a fügefák fekete gyümölcsei, a sárga citrom és az aranyló narancs, a ciprusokkal körülvett nyaralók és a végtelenbe nyúló tenger mind-mind arra vallanak, hogy a franciák jó okkal vették el ezt a paradicsomot a szardíniai királytól. Kiképzett faludy nem tud betelni a nizzai halászlányok szépségével könnyű és őket kívánatosá tevő viseletükkel. Ezekkel a návjádkkal jó okkal szerelmeskedik Neptun – mondja a költő, és jelképes hasonlatai szerelmi vágyát érzékeltetik. Nem tud elszakadni a tengertől. A végtelenbe érő tiszta kék víz, domború tükör összeolvad a felhőtlen éggel, és egyenletes zúgással ostromolja a partokat. Az őrszolgálatukat végző francia hajók kiterjesztett vitorlákkal ringanak a vízen „minthogy az angolok kegyetlenül ellenségeskednek az egész tengeren”. Feljegyzik a költő, hogy Albion fiai nemrég egy bűzát szállító görög hajó legénységét lemészárolták. A macdon hajósok miattuk vesztegelnek a kikötőben, legénységüket szidja Angliát. A tengeri kereskedelem megcsappant. A vizen Anglia az úr, Franciaország eddig minden tengeri csatát elveszített . . . Így és ezért gazdagodik Anglia; az „Ausztriai Ház” pedig koldussá válik. Pusztulás jóslatával fenyegeti a költő a „gaz német minisztereket”. Nagy történelmi változások eljövételét jósolja, és így fejezi be a látóképét: „– és rosszat jövendők hazámnak.”

Táborot Uram
járd környülünk
Légy hatalmas fejedelmünk
Ellenségtől hogy ne
féljünk
Kik angjaltul
vezéreltünk
Támaszd fel már
csillagunkat
Tanítsd vinni fiainkat
tagdalkozni mi
karunkat
Szabadítsd meg
Országunkat

1800. január 20-án Gogánfán esketi meg Sándort és Rózát a prépost-nagybácsi. Véget ért a pletykával, váddal, áldatlan haraggal teli három év, az érzéseknek sok-sok próbája, s ha a két szerelmes nem is Laura és Petrarca epedő szenvedései árán lett egymásé, de megőrizték magukban a badacsonyi szüret emlékét, felszították érzéseiket, s egymás iránti bizalommal kezdték el új életüket. Az osztozkodáskor kiderült, hogy Kisfaludy másodunokatestvére volt Róza anyjának, Rosty Katalinnak. A házasságot ezért érvénytelenítették, és Szegedy János prépostnak a veszprémi püspökséghez kellett fordulnia, hogy az új házassághoz elnyerjék a diszpenzációt. Végül az is megérkezett, és május 17-én újból, de most már végleg megesküdték.

Egyelőre Ötvösön, a Szegedyek birtokán laktak. Itt telnek legboldogabb napjaik. Sándor és Róza valóban boldogok, s hogy a költő mit vallott be, mit nem szenvedélyes legénykorából, nem tudjuk, de házasság után azt már nem kutatják. A vagyonnal tekintély és hivatal is jár. Kisfaludy Sándor Zala megye táblabírája lett. Pöre is akadt, mert az önzetlen gyámról kiderült, hogy nem adta ki Róza egész hozományát. Talán a családi viszály is hozzájárult ahhoz, hogy Ötvösről Kámra költöztek, Vas megyébe. Itt a termékeny, jól vezetett gazdaságnak és a Himfy-daloknak szentelte minden idejét Kisfaludy Sándor.

Amilyen önzetlen és jó barát volt Takáts, olyan értő és önzetlen támogatója lett verseinek megjelentetésében is.

HIMFY

Semmi sem igazságtalanabb, mint egy költőt korából kiszakítva elmarasztalni, semmi sem jogosabb, mint valakinek korszakos érdemeit méltányosan elismerni. Amikor Kisfaludy Sándor Takáts biztatására és segítségével 1801-ben névtelenül megjelentette *Himfy szerelmei*-nek első részét, *A kesergő szerelem* strófáit, a költő maga is kétségekkel küzdött. Úgy tűnik, hogy Takáts József az előszóban valószínűleg maga indokolta meg a mű kinyomtatását. Ez a bevezető így szól: „*Himfy szerelmei*, melyek most látnak először közvilágosságot, minden tekintetben megérdemlik a fő dicséretet. Ugyanis húsz énekekben és kétszáz dalokban oly szerencsés ecsettel, oly élő és érdeklő képekben rajzolja ő le a kesergő szerelmet, hogy mindegyikéből azonnal kitündöklök a szűz szemérem, a fiatal természet, az állhatatos hívség, a rövid vers nemében a legszebb gondolatok változó bősége, a ritka könnyűség s az igaz magyar ajaknak kényes tulajdona. Vádolja bár ezentúl valaki nyelvünket, hogy csak a véres hadaknak rettentő ábrázolására alkalmas: *Himfy szerelmei* már előre megcáfolták. Mik legyenek tehát *Himfy szerelmei*, ítélje el, akinek szíve van. Ki legyen Himfy tulajdonképpen: a dologhoz nem tartozik.” Aláírás helyett csak ennyi állt az előszó alatt: „Budán 1800-nak fogtán. A Kiadó.”

Téves és káros az a felfogás, amely egy költői munka irodalomtörténeti jelentőségét kizárólag gondolatainak progresszivitásában keresi. A művészet, mint az emberi közszellem általános megnyilatkozása, akkor is részt vesz a közszellem és ízlés formálásában, ha nincs tudatosan hangsúlyozott

ségből, amit Somlón szerzett, többé ki nem gyógyult. Köhögés rázza meg újból és újból az elgyengült testet. Az érlelmeszedés általános folyamata is gyengíti a fizikum ellenállását. A jó és a hű ápolónője volt a betegágya mellett, amikor gróf Fáy István, az irodalombarát 1844. október 10-én meglátogatta a *Himfy* költőjét.

1844. október 28-án este 11-kor hunyta le a szemét Kisfaludy Sándor.

Nagy hóvihár tombolt, csak negyednapra tudták kivinni a temetőbe. Bivalyokkal tapostatták le az utat. A megye nem adott szolgálkat a temetéshez, a koporsót saját jobbágyai vitték dorongokon. A sümegi hegyoldalba temették, felesége, Szegedy Róza mellé. Az *Életképek* tudósít a szomorú és magányos temetésről, és hozzáfűzi „így fizet a hon dalnokának, s milyen az emberek hálája”.

Hideg és fásult frázisok hulldogáltak a havas sírra; magyar Petrarcaról, ősz dalnokról, regék költőjéről szavaltak. Az Akadémiában ellenfele, Toldy búcsúztatta. Elismerte érdemeit, bár csak fenntartásokkal. Csak a *Pesti Hírlap* és a *Pesti Divatlap* próbálja méltó helyét kijelölni az irodalomtörténet nyugtalan és sírokat háborgató temetőjében... Az a nemzedék sem tudta, amit nekünk is meg kell még tanulnunk, hogy csak annyi megértést várhatunk utódainktól, amennyit magunk is megadunk elődeinknek...

TARTALOM

Előszó	5
Családi kör	9
Felsőbb iskolában	17
Történelmi kitérő	21
Bécsben	28
Fogadalom	32
Katonasorban, testőrök között	36
Zendülés a testőrségben	43
Szegedy Róza	48
Milánó felé...	55
Klagenfurt–Lienz–Trient	61
Bonaparte tábornok	71
Milánóban	77
A milánói vár ostroma	80
Magyarok Bonaparte ellen	89
Hadifogság... Útban Provence felé	96
Egykor öröm lesz tán gondolni ezekre!	98
A Colle di Tendán	107
Draguignan... Caroline...	112
Caroline tanítása	116
Búcsú Draguignántól. A tengeren	125

Magyarok a rajnai arcvonalon	136
Fazekas főhadnagy	147
A francia fronton . . .	151
Kisfaludy Klagenfurtban és a rajnai arcvonalon	160
Sándor és Róza házassága	173
Himfy	175
A keseregő szerelem	182
A boldog szerelem	199
Kisfaludy regéi	207
Hazafiúi szózat a magyar nemességhez	213
Az inszurrekcióról. Napóleon és Spanyolország	222
Bécs és a hadüzenet	232
Kiáltványok	238
Levelek tükreben	243
Napóleon kiáltványa a magyarokhoz	250
Győrt, a csata előtt . . .	261
Felvonulás. Furcsa hadirend	273
A győri csata	279
Kié a felelősség?	290
A győri csata után . . .	295
Kisfaludy a wagrami ütközetről	301
Napóleon Győrben. Hazatér a felkelő sereg	307
Irodalmi harcok	313
Új korszak küszöbén	323
A balatonfüredi színház	334
Az Akadémia. A hetvenéves költő	343
Válasz Kossuthnak. Az utolsó napok	349